

TRANSLATION QUALITY ASSESSMENT POLICIES FROM GALICIA

Luna Alonso, A.; Montero Küpper, S. & L. Valado. 2011. *Translation Quality Assessment Policies from Galicia*. Bern, Peter Lang, 2011, 272 páx. ISBN: 978-3-0343-0401-6

«Translation is not produced in a vacuum; it is in the world and fortunately, more often than not, it usually contributes to its reconfiguracion» (Luna 2011: 217). Estas palabras resumen perfectamente o espírito polo que nace esta obra. A tradución de libros segue a ser unha das facetas da tradución máis visíbeis para a sociedade allea a este mundo profesional e académico, mais, fóra do imaxinario popular (onde a miúdo se fala da tradutora de libros pechada na súa caverna), hai mundos e moreas de decisións, de relacións comerciais e políticas, de colaboración entre profesionais, de normas e estilos, de ética e de reflexión, de relacións de poder... un complexo que afecta a quen traduce e como traduce, que afecta a decisión de que obra traducir, e que resulta particularmente relevante dentro do sistema literario dunha lingua minorizada. Dende diferentes perspectivas, as contribucións que se reúnen neste volume expoñen visións e experiencias que axudan a ir compoñendo os diferentes procesos que levan aos diferentes produtos. Movémonos no eido da tradución editorial, das políticas editoriais e da calidade, principais liñas de investigación das editoras deste libro que, en liña co editado no ano 2006 por dúas delas (*Tradución e política editorial de literatura infantil e xuvenil*, A. Luna Alonso e S. Montero Küpper, Vigo: Servizo de Publicacións da Universidade de Vigo), reúne achegas procedentes dos ámbitos profesional, asociativo, institucional e académico, e que ofrece así unha variedade de perspectivas inusual e, por ende, enriquecedora, nas publicacións sobre tradución, onde se adoita abordar a cuestión unicamente dende a perspectiva académica ou da práctica profesional. O xermolo de parte das contribucións do volume está no congreso TRAPO, Congreso sobre Traducións e Políticas Editoriais, tamén organizado polas editoras no ano 2008 en Vigo.

O volume divídese en catro áreas: políticas da Administración, políticas editoriais, códigos deontolóxicos e investigación. En cada área atopamos contribucións de representantes de diferentes axentes que interveñen nesas áreas (institucións, asociacións, investigadores...). En relación con isto, e canto á

facilidade de uso do volume, bótase en falta que debaixo do nome do autor que encabeza cada artigo non se inclúa o seu cargo ou posición, xa que isto nos avanzaría claramente en nome de quen escribe e en calidade de que. En moitos casos, o título que segue é esclarecedor, mais noutros cómpre consultar o prólogo das editoras.

Despois deste, abre o corpo do volume a contribución de Marius Tukaj, responsable do Index Translationum, catálogo de traducións de libros creado hai máis de oitenta anos pola Liga de Nacións e que actualmente xestiona a Unesco. Tukaj presenta diferentes proxectos de promoción da tradución desenvolvidos na Unesco, así como a transformación do Index nun observatorio da tradución editorial que actuará como instrumento con que avaliar os fluxos de tradución.

Ao artigo de Turkaj seguen as contribucións de distintos representantes de institucións públicas do Estado en que presentan as políticas e programas de apoio á tradución nas distintas linguas oficiais desenvolvidos nos últimos anos.

A contribución do representante do goberno español, Xosé Areses Vidal, Subdirector Xeral de Promoción do Libro e da Lectura do Ministerio de Cultura (até 2011), inclúe numerosos datos estatísticos sobre volume de traducións de libros entre, ás e dende as distintas linguas do Estado, así como información sobre as subvencións á tradución do goberno e os premios de tradución. A relación das cifras non resulta interesante, xa que son datos tomados do informe que elaborou o propio ministerio sobre tradución editorial en España (última edición: 2010), e botamos en falta o que realmente interesa nun contexto destas características: cales son os obxectivos da política de axudas á tradución editorial e cales os criterios que se aplican á hora de concedelas.

Oriol Izquierdo, director da Institució de les Lletres Catalanes, organismo dependente da Generalitat de Catalunya, centra a súa exposición en tres cuestións: a tradución como elemento de proxección da cultura propia no exterior, a relación entre a Administración e o mundo editorial, e a atención aos tradutores.

Gotzon Lobera Revilla, director xeral de promoción do éuscaro da Deputación Foral de Biscaia, comeza o seu artigo cunha panorámica do estado da tradución para o éuscaro dende 1975 até a actualidade, centrada fundamentalmente na figura dos axentes editoriais e que lembra en boa medida as dinámicas que experimentamos en Galiza (o valor do sector do ensino para a promoción da tradución a raíz da aprobación da Lei de normalización lingüística). Canto á intervención da Administración xeral do País Vasco, sinala catro liñas principais de traballo: a edición de materias de texto en éuscaro, a subvención a editoras privadas para suplir a desvantaxe que teñen con respecto aos grandes grupos editoriais do Estado español, a colaboración coa asociación profesional EIZIE no proxecto “Literatura unibertsala” (colección de 100 obras de referencia da literatura universal traducidas para o éuscaro) e a da divulgación da tradución das obras de creación en vasco, onde se adopta

unha política clara a favor do criterio de produción en éuscaro fronte á produción de autores vascos.

Luís Bará Torres, como director xeral de Promoción e Difusión Cultural da Xunta de Galicia (até 2009), destaca catro factores con respecto á evolución positiva da publicación de traducións nos últimos anos: o papel das asociacións profesionais (Asociación de Tradutores Galegos e Asociación Galega de Profesionais da Tradución e da Interpretación), a aposta das editoriais galegas e da Asociación Galega de Editores pola tradución, o traballo que se desenvolve dende o Departamento de Tradución e Lingüística da Universidade de Vigo e a acción institucional. Con respecto a esta última, que é a que lle corresponde, menciona dúas liñas de actuación: promoción da tradución para o galego de obras clásicas e contemporáneas, e promoción da literatura galega no exterior a través das axudas á tradución, en ambos os casos cunha dobre vertente: cultural e dinamizadora da economía. Sinala algúns dos mecanismos empregados para acadar estes obxectivos, como o programa de axudas económicas á tradución ou a participación en feiras. Así mesmo, menciona diferentes obxectivos estratéxicos de cara ao futuro, entre outros, situar a Galiza como referente da literatura infantil e xuvenil no nivel internacional, fortalecer a difusión da literatura galega no exterior, outorgar bolsas de viaxes de tradutores e, en xeral, para encontros profesionais, fundar unha casa da tradución na illa de San Simón etcétera.

Vemos nestes tres últimos casos algúns puntos en común, pero podemos destacar particularmente o obxectivo de promoción da cultura propia no exterior e o emprego da tradución como ferramenta fundamental para isto. A pesar do leve desfase temporal que hai entre estes discursos e o momento actual, marcado especialmente polos últimos cambios na escena política estatal que deron lugar a que a política institucional de apoio á tradución evolucionase de xeito desigual nas tres culturas e que algúns proxectos se visen frustrados ou non tivesen continuidade, os tres teñen un importante valor documental, xa que recollen ideas e proxectos.

Quizais a seguinte sección, “Publishing Policies”, é a que menos coherencia presenta en todo o volume. Ante o título esperamos atopar nela as voces dos editores, mais só está presente unha, Celine d’Ambrosio, en representación da Federación de Editores Europeos (FEE), que congrega 26 asociacións de editores da Unión Europea e do Espazo Económico Europeo. D’Ambrosio describe o editor como un director de orquestra e explica as etapas claves do proceso de edición do libro. Canto á tradución, sinala que a tradución dunha obra é a súa prolongación, e non só beneficia aquelas linguas máis minoritarias, senón tamén as máis estendidas, xa que contribúe a fortalecelas fronte ao inglés. Con respecto ao programa Cultura da Comisión Europea (específico para a tradución de obras de ficción entre linguas europeas), sinala os esforzos da FEE por que este programa se estenda tamén á tradución entre linguas europeas e non europeas, así como a outros tipos de obras.

Completa a sección a contribución dun revisor e corrector (se ben dun dos máis grandes para a lingua española): José Martínez de Sousa. Sousa fai unha relación dos criterios de corrección na tradución, polo que, aínda que a achega non resulta acaída dentro do espírito da obra, si recomendamos a súa lectura e uso como texto de referencia para a didáctica da tradución nos primeiros semestres.

Un espazo importante dentro do volume está ocupado polas asociacións de profesionais da tradución, en concreto, CEATL, APTIC, EIZIE, ATG e ACEtt. As contribucións de todas elas conforman a terceira sección, “Codes of Ethics”.

Ros Schwartz, presidenta de CEATL (Conseil Européen des Associations de Traducteurs Littéraires), sinala a total vixencia aínda hoxe en día da Recomendación de Nairobi da protección xurídica dos tradutores e a tradución do ano 1976, onde destaca a importancia que ten para a calidade da tradución que haxa unha profesión organizada e cunha remuneración xusta, así como a función chave que a este respecto deben desempeñar as asociacións de profesionais. No CEATL estableceron no ano 1994 unha serie de nove principios básicos que se deberían aplicar en todos os contratos de tradución coas editoras, así como unha serie de sete obrigas dos tradutores. Logo da exposición de diversos casos reais de defensa de tradutores dos seus dereitos, pecha a contribución cunha petición clara: só creando asociacións profesionais fortes e adoptando un código profesional estrito de boas prácticas, as tradutoras e tradutores poderán negociar contratos equitativos coa industria da edición.

Os autores do texto de presentación de Associació Professional de Traductors i Intèrprets de Catalunya (Maya Busqué Francesc Massana) fan unha exposición do que supuxo a fusión de TRIAC (a asociación catalá pro colexio) e ATIC. A súa contribución remata cunha forte alegación a favor do asociacionismo e de establecer máis contacto entre asociacións.¹

As contribucións dos representantes de EIZIE e ATG, Bego Montorio e Alberto Álvarez Lugrís, respectivamente, seguen camiños paralelos. Ambos os dous comezan cunha presentación da súa asociación, mais céntranse a seguir especialmente nos seus proxectos de promoción da tradución literaria. No caso vasco, trátase da colección “Literatura Unibertala” xa antes referida, un bo exemplo de participación do sector dos tradutores nas políticas editoriais, e bo exemplo tamén de colaboración con institucións e editoras. No caso galego, o proxecto clave da ATG é BiVIR, a Biblioteca Virtual da Tradución, que responde a un dos principios fundamentais da asociación: promover a tradu-

---

1 Podemos completar esta información sinalando que este desexo se fixo realidade no ano 2010: despois de que no ano 2009 Asetrad convidase a unha reunión en Madrid a distintas asociacións co gallo da súa asemblea xeral de socios, un ano despois un total de dezaseis asociacións asinaron en Vigo o acordo-marco de colaboración da chamada Rede Vértice nun encontro organizado pola AGPTI.

ción para e dende o galego, como un elemento chave para a normalización da lingua e cultura de Galiza. En ambos os dous proxectos, os tradutores asinan o contrato directamente coa asociación. Este contrato supón unha garantía fundamental. Montorio pon de manifesto como o respecto do traballo profesional (co recoñecemento dos dereitos de autor, dunhas tarifas axeitadas, incluíndo fases de revisión etcétera) dá como resultado un traballo de calidade. No caso galego, LUGRÍS explica en que consiste o contrato de cesión de dereitos sobre a tradución de obra literaria para a súa edición electrónica en BIVIR, que garante a protección dos dereitos de autor dos tradutores que publican nesta colección fronte a posibles usos fraudulentos de terceiras partes que poidan tomar os documentos electrónicos para os publicaren.

A contribución de ACE Tradutores é relativamente curta en comparación coas colaboracións das demais asociacións, e dá mágoa especialmente se temos en conta o traballo exemplar desenvolvido por ACE Tradutores de estudo e defensa da situación dos tradutores de libros (cómpre sinalar, entre os fitos máis recentes, a publicación no ano 2010 do segundo libro branco) e de interlocución coas Administracións do Estado. Dado que ACE Tradutores forma parte das comisións para a concesión de axudas á tradución entre as linguas do Estado e a tradución de obras españolas a outras linguas (mencionadas tamén na achega de Areses), sería interesante coñecer máis sobre a cuestión, xa que é aí, nesas comisións, onde consideramos que se fai auténtica política editorial.

Na parte máis académica do volume, a cuarta, atopamos as contribucións de Edwin Gentzler, da Universidade de Massachusetts, e das editoras do volume, docentes e investigadoras da Universidade de Vigo. O primeiro fai unha panorámica da cultura e política de traducións nos Estados Unidos, procurando demostrar, como el di, que a tradución está presente en cada aspecto da cultura dos Estados Unidos e visibilizando, para os lectores do volume, a realidade multilingüe dunha cultura que tendemos a cualificar sempre de uniforme e exportadora en termos de edición. Gentzler critica que nos estudos de volumes de traducións literarias só se teñan en conta as publicacións en forma impresa en libro, e achega unha reveladora relación da enorme cantidade de revistas e pequenas editoriais que se dedican á publicación de traducións. Quere deixar claro na súa achega que, para os estudos estatísticos de que é o que se traduce nun Estado, cómpre non permanecer na superficie formada polas grandes casas editoriais e os formatos libro e o monolingüismo, senón ir debaixo da superficie para descubrir que a tradución opera como un código oculto dentro da cultura dominante monoanglófona.

Ana Luna, en liña coa idea de Gentzler de análise do mercado en termos de hexemonía (malia que aplicado a un contexto ben distinto), reclama que está pendente que se faga un estudo global do papel que a tradución ten na configuración da cultura, e por global fai referencia á necesidade de que ese estudo teña en conta como interveñen nas políticas de edición de traducións aspectos ideolóxicos e culturais, así como as relacións de poder, o papel das

institucións e, en xeral, de todos os mecanismos ou factores de control. (Esta obra colectiva e de multiplicidade de voces é, precisamente, debedora dese obxectivo.) A modo do paradigma externo de análise proposto por Bordieu (inferir as regras de xogo a partir das accións observábeis dos xogadores no campo), Luna procura un modelo co que analizar as políticas culturais e o modo en que estas afectan a tradución.

O artigo de Montero Küpper –tamén en liña coa análise das relacións de poder– presenta os resultados e conclusións derivadas dun estudo sobre a presenza da tradución nos peritextos, para o que parte da premisa de que a recepción da tradución está condicionada pola súa presenza nos paratextos. Dado que estes dependen da casa editorial, permítennos estudar a relación que se establece entre editor e tradutor, e Montero faino en termos de “lealdade”, tomando e desenvolvendo o concepto de “Loyalität” de Christiane Nord e empregando como parámetros para a análise tres tipos de lealdade da editora: con respecto ao autor da obra orixinal, con respecto ao autor da tradución e con respecto ao lector. Logo da análise dun corpus de peritextos de traducións ao galego publicadas entre 2000 e 2009, conclúe que se aprecia un comportamento peritextual homoxéneo (entre outros, non se especifica a direccionalidade da tradución nin o título orixinal, que se podería considerar un elemento de lealdade con respecto ao lector). Nas conclusións formula unha proposta concreta de lealdade consistente na inclusión de, como mínimo, os cinco elementos peritextuais seguintes: nome da tradutora na cuberta e na páxina de títulos de forma clara, especificación do copyright da tradución, identificación bibliográfica adecuada do texto (título orixinal, ano de primeira publicación...), especificación da orixe (direccionalidade) e contextualización da autora e da obra con referencias ás culturas orixe e meta.

Pecha o volume un artigo de Valado en que formula unha proposta de método de detección de erro na tradución editorial (en concreto, de material educativo), centrándose para a sinalización do erro na tradución como proceso no canto de como produto. Valado presenta neste artigo parte da investigación desenvolvida na súa tese de doutoramento. A proposta é interesante na medida en que incide na necesidade de establecer protocolos en que se especifiquen claramente as distintas fases e procedementos que cómpre seguir, por exemplo, número e tipo de revisións, formatos en que se realizará cada actuación sobre o texto ou o documento etcétera. Fóra da operatividade do protocolo concreto proposto ou da conveniencia de distinguir até 29 fases e empregar distintos acrónimos –aparentemente complexos– para referirse ao texto-documento en cada estadio, botamos en falta no artigo unha explicación máis clara do que a autora denomina “binomio tempo-competencia” como elemento clave para a calidade e de como este binomio interactúa coa proposta de protocolo. Os conceptos propostos son abondo interesantes como para centrar a contribución nun só deles e ampliálo máis, en especial o primeiro, o binomio tempo-competencia, xa que enlazaría con e completaría dende outra perspectiva as

ideas presentes no volume e que xa referimos anteriormente (particularmente, a incidencia que ten na calidade o recoñecemento do traballo, da competencia).

Para concluír, parécenos interesante tamén resaltar o carácter de resistencia que ten a tradución nas culturas que viven en situación de desigualdade fronte a outra cultura hexemónica, como destacan Luna e Gentzler. Non é un principio novidoso, mais parécenos importante seguir recadando datos e reflexións a este respecto, como as que achegan ambos os autores, e seguir incidindo na necesidade de cuestionarnos se realmente é necesaria nestes casos unha política editorial que configura a oferta de traducións en función do mercado editorial da lingua hexemónica que, á súa vez, se desenvolve influído pola hexemonía da literatura anglosaxona.

A pesar das distintas voces, podemos identificar ao longo do volume varios puntos comúns que se van repetindo, como a necesidade de que se recoñeza o traballo de tradución literaria como un traballo profesional, ou que o recoñecemento do traballo (lealdade, aplicación de tarifas acordadas etcétera) repercute na calidade do produto traducido. Un aspecto interesante destas afirmacións é que veñen, en moitos casos, acompañadas de experiencias reais e reflexións. Compartir casos reais de boas prácticas, como os proxectos de tradución de literatura universal do País Vasco ou de Bivir da ATG e os contratos empregados como garantía fundamental dos dereitos de autoría da tradución, o código profesional de CEATL e as súas aplicacións, as vías de promoción da cultura propia no exterior por medio da tradución en Cataluña, Galiza e o País Vasco, ou a frutífera colaboración entre asociacións profesionais (como entre ATIC e TRIAC, ou CEATL), permítennos tirar conclusións e ir buscando camiños cos que participar na conformación das políticas editoriais de tradución. Esta é a liña na que se está a traballar particularmente a nivel de toda Europa en proxectos como PETRA (European Platform for Literary Translation). As autoras deste volume, *Translation Quality Assessment Policies from Galicia*, souberon ver con acerto como conxugar todo iso, e seguen este espírito nos seus proxectos actuais, como na Biblioteca da Tradución Galega (do grupo BITRAGA, formado por Luna e Montero, ademais de por Áurea Fernández e Iolanda Galanes), en publicacións máis recentes, como *Traducción de una cultura emergente. La literatura galega contemporánea en el exterior* do ano 2012 (tamén do grupo BITRAGA, publicada en Peter Lang) e na participación no Comité de Tradución 174 de AENOR (*Valado*).

Patricia Buján Otero

Universidade de Vigo
Asociación Galega de Profesionais
da Tradución e da Interpretación

